

DOCUMENTS SOBRE IVARS D'URGELL

Quan em van proposar de fer un estudi sobre pobles de l'entorn de Bellpuig, immediatament vaig pensar en publicar alguna cosa sobre el poble d'Ivars d'Urgell, ya que encara que per part de l'IEI es va publicar *El manuscrit de Pere Segarra d'Empar Guillén*, crec que no té el llibre que es mereix —evidentment em refereixo a una història d'Ivars— i per aquest motiu he volgut publicar un contracte sobre l'arrendament de les herbes del poble, l'any 1669 (del qual en podem treure algunes conclusions sobre costums i la vida que es feia al poble), i un altre document que fa referència a l'estany d'Ivars, a inicis del segle XIX.

I. LA VENDA DE LES HERBES, EL 1669

El dia 29 de setembre de 1669 (1) es feia la venda de les herbes en un document que comença «En nom de Nostre Senyor Deu Jesucrist y de la Gloriosa y humil Verge Maria mare sua sia Amén, sabran tots los del Univers com nosaltres Pere Segarra, pagès y batlle del lloch de Ivars per la Sacra Cathòlica y Real Magestat...» i Antoni Perles i Pere Morana, pagesos i jurats el present i corrent any, i Ramon Segarra, Jaume Balaguer, Antoni Martí, Pere Monfar, Francesc Robió, Hildefonso Pijoan i Rafael Robinat, tots pagesos i del Consell Particular de dit lloc, i Miquel Carnisser, Ramon Martí, Andreu Robinat, Jaume Perles, Jaume Pons, Antoni Molner, Ramon Llobera, Joan Agulló, Antoni Pejoan, Josep Monfar, Jacint Robió, Ramon Galitó i Josep Gassol, tots pagesos i del Consell General i Particulars de tots els Caps de Cases de dit lloc, i Jaume Vicent i Francisca Vicent, mare i fill, fora de dit Consell General, per manament del batlle i a instància i requeriment de dits jurats, a so de campana i altrament com tenen costum, s'han reunit en el pati de l'església on es reuneixen el Consell Particular i General de tots els caps de casa «sent la major y més sana part y més que les dos —terceres— parts» dels caps de casa.

Havent tingut «madur consell, colloqui i freqüent tractat y feta conclusió, tots unànimament y conformes...», decidiren amb decret del batlle proveint primer consell el Doctor en drets Il·lustre Jaume de Potau i Molas de Tàrraga i considerant que el dia 9 d'octubre de 1668, havien venut a Antoni Solà, batlle de Vilanova de Bellpuig, un dret anomenat el dret de garba, pel temps de 10 anys, pel preu de 500 lliures, el que equivalia a 50 lliures l'any; s'han donat que era molt perjudicial per la vila d'Ivars d'Urgell, ja que han calculat que pel dret de garba, el dit Solà ha cobrat aquest any de 1669 més de 250 lliures —el que vol dir que aquell any havia estat esplèndid pel Pla d'Urgell— i per tal de solventar aquella situació, venien les herbes del terme a Felip Alegre —«perpètuament i a carta gràcia de redimir», franques de tots i qualssevol càrrecs de servitud i drets reials i personals, i venen dites herbes, abeuradors i pastures i corral amb els següents pactes:

1.— La Universitat d'Ivars té en aquests moments arrendades les herbes del terme, pel temps de 3 anys, que s'acabaran el dia de Stes. Creus de Maig de 1671, i per aquest motiu serà el Sr. Alegre qui cobrarà les 150 o bé 152 lliures estipulades dels pastors, i al mateix temps ell serà l'encarregat de pagar les 30 lliures que cada any ha de pagar el poble per les herbes al Capítol de la Seu d'Urgell.

2.— Tots els actes de venda i revenda que es facin entre el Sr. Solà i Sr. Alegre els pagaran a mitges la paeria d'Ivars i el Sr. Alegre.

3.— Si en un futur es necessiten fer actes de vendes, els decrets del batlle, que els hagi de pagar el Sr. Alegre de la seva butxaca.

4.— La Universitat d'Ivars haurà de donar al Sr. Alegre, pati i «puestos» per a fer corral i cabana per a tancar-hi el bestiar que tindrà al terme; i si el Sr. Alegre fa dites cabanes a les seves costes, podrà disfrutar dels fems que produeixin el bestiar, però si les fa la paeria, els fems seran propietat del poble. I que el dia de Nostra Senyora d'Agost, com es fa tradicionalment, la Universitat anomenarà campador —duler— per guardar les avaries —el bestiar—, i que els abeuradors que s'han donat tradicionalment també s'hagin de donar al Sr. Alegre.

5.— Que el Sr. Alegre, mentre tingui les herbes arrendades, pugui tenir les avaries o bestiar gros com qualsevol casa de la vila, però tampoc més del que dita Universitat té manat «que de mitges ningun singular non puga tenir més de un parell per casa, de vacas y de avaria mular reste a albitre de la Universitat y de les vaques puguin tenir las (...) que de aquelles sortiran per lo temps de quatre anys y no més, y acabats dits quatre anys no puguin tenir més que lo parell dalt dit» i les avaries que tindrà dit Sr. Alegre que pugui anar amb la dula, com els altres animals del poble i pagant el mateix preu.

6.— Que el Sr. Alegre pugui tenir en el terme d'Ivars 925 caps i que no pugui tenir en dit terme ni cabres, ni cabrits ni crestons.

7.— Que el Sr. Alegre hagi de donar servitud de carn bona i rebedora a co-neixença dels Mostassafs i Srs. Paers, durant tots els diumenges i festes de cada any; i els dimecres, si hi ha malalts a la vila, haurà de matar carns de moltó i els altres dies ha de donar carn de bassiva i en los mesos de juliol i agost, corder. Els preus han de ser la mitjana dels preus que anirà la carn a les viles de Linyola, Mollerussa i Barbens.

8.— Tingui obligació el Sr. Alegre de pagar tots els anys, en el moment de passar els comptes, 9 lliures de carn; i quan es netejarà la font, 9 lliures de carn, també.

9.— El Sr. Alegre no pugui fer entrar el bestiar als guarets sinó tres dies des-prés de ploure, sota ban de 5 sous.

10.— El Sr. Alegre hagi de donar les menuderies del moltó al preu que aniran a Mollerussa, Linyola i Barbens, i amb la tripa ha de donar el budell cular.

11.— El dia de Ntra. Sra. del Roser el Sr. Alegre haurà de fer matar 2 corders.

12.— El Sr. Alegre no pot entrar amb el bestiar en els olivers, ni entrar en eres sembrades ni a les vinyes des del primer de març, ni en els blats sota pena de 10 sous, ni en el moment de ser cavades les vinyes sota pena de 15 sous.

13.— El Sr. Alegre no deixarà abeurar cap ramat foraster, ni tampoc la Universitat d'Ivars deixarà abeurar cap ramat foraster.

14.— En cas que el bestiar faci mal, el dany que ha fet pugui ser dictaminat pels paers i prohoms d'Ivars i pugui ser pagat en blat o ordi o bé en diners; en aquest cas, ban de 10 sous per cada cop que més de 25 caps hagin entrat en terra sembrada.

15.— Durant el temps que duri una guerra o una pesta, el Sr. Alegre no està obligat a continuar al terme d'Ivars, ni tampoc a pagar les 30 lliures al Capítol de la Seu ni a donar servitud de carn a Ivars.

16.— S'autoritza el Sr. Alegre que posi un Guarda per custodiar les herbes del terme. I si les multes imposades pel guarda es paguen amb diners, aquests si-guin pel guarda i si són en espècies pel Sr. Alegre.

17.— Quan dita Universitat d'Ivars vulgui cancel·lar el deute amb el Sr. Alegre, hagi de portar-li els diners a les seves costes i perills sempre que la casa de dit

Sr. Alegre sigui dins del Principat de Catalunya.

18.— Si per qualsevol motiu el Sr. Alegre refusa acceptar els diners, pugui la Universitat d'Ivars dipositar-los en una Taula o Banc.

19.— Aquest contracte el signarà tot el poble a excepció del Sr. Gallart i el Sr. Lluís Font, per ser cavallers i gaudir de privilegi, pel que la Universitat no els pot obligar a signar.

20.— Se li dona al Sr. Alegre facultat de tenir un gos per cada ramat de bestiar.

21.— Que el Sr. Alegre pugui vendre la carn morta a mig preu.

22.— Tota la carn que li faran matar els Srs. Mostassafos, tingui l'obligació de fer-ho els dissabtes al vespre. La carn d'animals morts no se li acceptarà.

23.— Si hi ha alguna oferta per les herbes, que el Sr. Alegre tingui un mes de temps —dret de fatiga— per igualar la proposta feta.

24.— Quan els particulars d'Ivars vulguin alguna pell pels seus usos, puguin agafar-la i la pagaran al preu que el Sr. Alegre la té venuda.

25.— Que el Sr. Alegre hagi de donar carn tot el temps de segar i batre a tots els segadors d'Ivars, i aquests la hi pagaran quan s'hagi acabat el batre, com s'ha acostumat fer sempre.

26.— En cas de guerra o de pesta si el Sr. Alegre marxa del terme puguin, la Universitat d'Ivars, buscar arrendador de les herbes per aquell temps, per tal de pagar les 30 ll. del Capítol de la Seu.

27.— Els habitants d'Ivars no poden sembrar les vinyes del terme fins a Tots Sants, però si dites finques estan abancalades (o sigui, que tinguin 10 passes d'ample, que puguin sembrar quan els sembli. També si hi ha rovinada, que puguin sembrar-se les vinyes enrovinades.

El preu a pagar per dita venda era de 2.650 lliures que eren l'equivalent de 481 dobles d'or —a 5 lliures 10 sous la dobla— 3 rals de vint castellans i 2 rals de plata catalans. I amb aquest preu es pagava el preu de les herbes que estaven venudes per 2.200 lliures i el dret de garba que pujava 450 lliures.

II. L'ESTANY D'IVARS D'URGELL: 1805-1820

Dins de l'Arxiu Comarcal de Cervera i dins de la secció comarcal de Bellpuig em vaig trobar amb uns fulls solts que parlaven de l'estany d'Ivars. Quina no seria la meua sorpresa quan em vaig adonar que tractaven de dessecar l'estany d'Ivars i que aquests fets succeïen precisament quan hi havia d'altres persones que intentaven industrialitzar l'estany. Afortunadament no van reeixir amb els seus projectes i encara es va poder disfrutar de l'estany prop de 140 anys més.

2.1 VENTURA DE VIALA I L'ESTANY: 1805-1807

Ignoro quins foren els motius reals que portaren a Bonaventura Viala veí de Lleida i membre de l'orde militar de Crist i «Maestrante de la ciudad de Ronda», a voler desaiugar l'estany, però en un full solt hi ha una instància feta pel funcionari de Lleida José de Heredia, el dia 5 d'abril de 1807, on s'explica que malgrat l'oposició al projecte per part de l'ajuntament d'Ivars —i també consta la seva oposició al projecte presentat pel linyolenc Josep Vallès, que pretenia li fos concedida per al seu ús personal la caça i la pesca de l'estany, i es recordava que ja s'havia fallat en contra d'aquest projecte per part de l'Intendent General el 30 de març de 1806— el dit Viala vol dessecar l'estany.

Adjunt a l'escrit hi ha l'informe de l'ajuntament d'Ivars, que explica que ja coneix el projecte del Sr. Viala, que demana a l'Intendent General que se li concedeixi en enfiteusi el terreny que ocupa l'estany d'Utxafava i que mentre durin els treballs per desaiugar l'estany se li concedeixi la privativa de caça. Els veïns d'Ivars han considerat que dita concessió seria molt perjudicial pel poble i contra el dret de tercers i que ja sobre el mateix cas va dictaminar favorablement a Ivars el Capità General del Principat en el mes d'abril de 1806.

I al·leguen que l'estany és dels particulars en la seva major part, i que per conservar dit domini han pagat la contribució sobre dites terres i —atenció a la dada— ja han recuperat una part de les terres ocupades per l'estany mitjançant la construcció de sèquies i probablement en un futur aconseguiran totes les terres.

També consideren que dit projecte els perjudica perquè va contra la salut pública, com ja va al·legar l'Ajuntament d'Ivars l'any passat. I referent al tema de la caça i la pesca, informen que tenen la carta del 14 d'abril de 1806 que el Capità General va enviar al Justícia d'Ivars, en què se'ls concedia el permís per tenir la pesca de l'estany pel poble d'Ivars. I acaben l'escrit afirmant que la sol·licitud feta pel dit Viala no s'ajusta a la realitat, ja que afirma que l'estany és d'Utxafava i que és a hora i mitja de Tàrraga. Signaven el document l'1 d'abril de 1807 el batlle Salvador Segura, el regidor primer Josep Segarra, el regidor Pere Galitó, el síndic Pau Bosch i el secretari de l'ajuntament, Joan Ponces.

El document a què feien referència deia que en el terme d'Utxafava i a la distància d'una hora i mitja es troba un estany d'agües pluvials que si es desaigna pot augmentar la Contribució Reial, ja que també s'augmentarà el Patrimoni; però degut a la guerra, Bonventura Viala creu que no podrà fer immediatament les sèquies, i també degut al car que és el projecte demana que se li concedeixi fins que no acabi el projecte (que consisteix en exterminar les aigües actuals i totes les que neixen en el dit estany), la privativa de la pesca.

El dia 22 de maig de 1807, l'Intendent General Blas de Ardanza Doyle, cavaller de l'orde de Santiago, fa saber al Batlle i regidors d'Ivars i d'Utxafava sobre la pretensió de Bonaventura de Viala d'establir-se a l'estany de Tàrraga, i que el dia 14 de maig de 1807 ha presentat un escrit davant el Tribunal de la Reial Intendència, en el que informa que les al·legacions presentades per l'ajuntament d'Ivars no tenen cap motiu i demana que es comenci judici i s'atengui als drets del Rei, pel que es demana que en el termini de 10 dies els ajuntaments d'Ivars i Utxafava es presentin a declarar.

Afortunadament la guerra del francès devia fer oblidar l'assumpte.

2.2 EL DUC DE SESSA, L'ESTANY I LA FAMÍLIA SEGARRA

Però qui no s'oblidava de l'assumpte era el Duc de Sessa, que tenia sota el seu domini els 120 jornals que pertanyien a l'estany i estaven en el terme d'Utxafava. Va donar poders al seu procurador a Catalunya, Cayetano Solera perquè hi establís en aquelles terres la persona que volgués desaignar l'estany i fes que la terra produís fruits, el que seria de gran utilitat pel Duc.

Per aquest motiu el procurador del Duc de Sessa atorgava escriptura el 27 de juny de 1807 i concedia en enfiteusi els 120 jornals a Pau Ponces —a destacar la data, que era mentre el dit Viala volia assecar l'estany—, de Bellpuig, però aquest, degut a la guerra, no va poder desaignar l'estany i, passada aquesta, les seves circumstàncies personals havien canviat. I de mútua conformitat entre les dues parts, el contracte es va rescindir.

El dia 29 d'octubre de 1815, el prevere Narcís Segarra, veí d'Ivars, juntament amb el seu germà Marià Segarra i família decidiren dessecar l'estany i el Duc de Sessa els establí en els 120 jornals de terra que ocupa l'estany d'Ivars en el terme d'Utxafava amb les següents condicions:

- 1.— Havia de desaignar els 120 jornals i convertir-los en terra cultivable i que donin fruits.
- 2.— Amb el present contracte, s'afirmava que no es vèlia perjudicar a terceres persones.
- 3.— Quan s'hagin desaignat les terres, hauran de ser mesurades i capbrevades, i si hi surten més de 120 jornals es farà un nou establiment per les noves peces.

225. Total ²⁴ equine in 2000

- Sortosament per l'estany d'Ivars, el dia 4 d'octubre de 1816, Josep Antoni Mestre i Alba, de Montblanc, va sol·licitar l'establiment de l'estany d'Ivars com a territori propi del Reial Patrimoni, i un altre cop l'Ajuntament d'Ivars va tornar a

intervenir per aclarir l'assumpte. El 22 de febrer de 1817, a instància de Josep Mestre, va començar una causa contra l'Ajuntament d'Ivars, contra el prevere Narcís Segarra i contra Marià Segarra. El plet va durar fins a la guerra de 1821, que va fer que s'aturés. Seguien el cas, el Duc de Sessa i el Capítol de la Seu d'Urgell. I sembla que la cosa va quedar així.

Esteve MESTRE i ROIGÉ

- 1).— AHCC. Not de Bellpuig, Joan Rossell Manual, 1669.
- 2).— AHCC. Secció Comarcal Bellpuig. Fulls solts. És interessant constatar com la família Segarra —que també posseïa la part de l'estany corresponent al terme d'Ivars d'Urgell 150 jornals)—, ja tenien la intenció de dessecar-lo. Afortunadament i tal com conta, el «Manuscrit de Pere Segarra» d'Empar Guillén, a partir d'aquesta època començaren a patir dificultats econòmiques i ja no van poder portar a terme la dessecació fins al segle XX.